

Budai Tábor

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2024. szeptember * 5784. Elul * XXVI. évfolyam 6. szám

Ember

Dr. Veró Tamás:
Ember
1. oldal

Imaidők és Jahrzeitok
2. oldal

Háztáji Hírek
Porosz Péter:
Hiány
3. oldal

Kónya Judit:
Izraeli közgyűjtemények...
4-5. oldal

Nagy Ákos:
Izraelben töltött napjaim
- önkéntes szemmel
6-7. oldal

Világ Igaza kitüntetésben
részesült...
7-8. oldal

Bokor Gabriella:
Az ájulásig simogatott csellista
8-9. oldal

Klezmerész koncert Janicsák
Vecával és Nógrádi Gergellyel...
9. oldal

Hrotkó Larissza:
A hatalom és a néprajz
10-11. oldal

Nagy Ákos:
Memorial place
of the Nova Festival
11. oldal

A Micve Klub szeptemberi
programja
12. oldal

Szeptember, a tanév kezdés ideje. Valami új kezdődik és van olyan dolog, ami folytatódik, de másképpen.

Útalhat ez mindenféle megújulásra, nekünk tiszta lapot jelent, tehát kötelességünk élni a lehetőséggel. Minden új dolog előtt érdemes megvizsgálni az elmúlt idők eseményeit, történéseinket, tevékenységünket.

Miután mérlegeltünk a múltat, csak így tudunk a folytatásról dönteni, miszerint érdemes-e az eddigi életünket hasonlóképpen folytatni vagy sem. A hagyomány azt mondja, hogy a szentségben felfelé kell haladni. Akkor azt is tanulhatjuk ebből, hogy életünkben is mindig lehet valamit jobbat tenni, valamit szebbé átalakítani, mely nem csak lehetőség, hanem egyben kötelesség is!

Az iskola, a tanulás, az új dolgok megszerzésének, elsajátításának emblemikus helyszínei, a mi életünkre vetítve, nekünk is tanulnunk kell, és le kell vonnunk a következtetéseket! Vannak olyan dolgok, amelyek az orrunk előtt vannak, de nem vesszük észre őket és nem tudjuk beépíteni őket a mindennapjainkba. A szeptember hónap utolsó öt betűjét összeolvasva az ember szót kapjuk meg. Az ember, mi vala-

mennyien, kedves olvasók, értő és érző lények vagyunk, és nekünk meg kell felelni annak, hogy a Teremtő Istentől olyan tulajdonságokat kaptunk, azt ültette belénk, hogy vizsgálni, mérlegelni tudjunk, és ezeknek tudatában irányt válaszunk magunknak.

Az Ember az Örökkévaló alkotása, csak a helyes utat kell folytatnia, jóvá, és egyre jobbá kell válnia. Van tudás, érzés, és sajnos van bőven ok, aggódni kell Izrael népének valamennyi tagjáért, önmagunkért, másokért, és van tudás és érzés, hogy az életünkbe beengedett személyek kellemesen és otthonosan érezzék magukat körünkben.

Rá kell ráébrednünk, hogy vannak olyanok a környezetünkben, akikkel szorosabbra lehet fogni napjainkat, és vannak, akikkel érdemesebb lazább viszonyt fenntartani! Zsidó hagyományinkban is lehet erősebbé, szorosabbá tenni az ünnepeket és a mindennapokat. A zsidóságban, összekapcsolva népünk tagjaival kell éreznünk a törődést! Észre kell vennünk a másokban az embert, azt a valakit, akitől elvárjuk, hogy ránk is emberként tekintsen!

Az Ember érez, ért, és eltérő módokon képes folytatni az életét, amihez kívánok sok kreativitást és észlelést! Békésebb, nyugodtabb időszakot kívánok mindnyájunknak! Szeptembertől készüljünk együtt az 5785-ös esztendőre!

*Dr. Veró Tamás
főrabbi*

✧ Imaidők ✧

2024. év szeptemberi imarendje - 5784. Elul

Szeptember	05. 07.03	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	Elul 02.
	06. 18.30	péntek	Kabalat szabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 18.55)	03.
	07. 10.00	szombat	Ünnepi ima - SOFTIM (Hávdálál: 19.58)	04.
	09. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	06.
	12. 07.03	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	09.
	13. 18.30	péntek	Kabalat szabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 18.41)	10.
	14. 10.00	szombat	Ünnepi ima - KI TECE (Hávdálál: 19.43)	11.
	16. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	13.
	19. 07.03	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	16.
	20. 18.30	péntek	Kabalat szabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 18.27)	17.
	21. 10.00	szombat	Ünnepi ima - KI TAVO (Hávdálál: 19.28)	18.
	23. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	20.
	26. 07.03	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	23.
	27. 18.30	péntek	Kabalat szabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 18.13)	24.
	28. 10.00	szombat	Ünnepi ima - NICAVIM és VÁJÉLEH (Hávdálál: 19.14)	25.
	30. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	27.

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5784. év Elul (szeptember) havában

Baróti Andor	Szeptember 16.	Heller Endre	Szeptember 11.
Czeizler Dezsőné	Szeptember 16.	Kéval László	Szeptember 15.
Dr. Garai László	Szeptember 29.	Kovács Tibor	Szeptember 10.
Dr. Radnai Béláné	Szeptember 09.	Krausz Imre	Szeptember 19.
Dr. Radnóti László	Szeptember 07.	Major Beáta	Szeptember 25.
Gárdonyi Hermanné	Szeptember 17.	Robicsek Jenő	Szeptember 06.
Grósz Sándorné	Szeptember 11.	Sági István	Szeptember 17.
Grosz Zoltán	Szeptember 06.	Sárosi Gézáne	Szeptember 16.
Hajdú Miklós	Szeptember 20.	Verő Sándor	Szeptember 05.
Hazai Manóné	Szeptember 09.	Weinberger Erzsébet	Szeptember 23.

Templomjegy árusítás az őszi ünnepekre

Kedves Hittestvéreink!

Az elmúlt évi zsinagógai helyek megváltottak, a meg nem váltott helyeket szabadon értékesítjük.

Árusítás: *hétfőn 7.00-12.00 óra és péntek 17.00-18.30 óra között.*

Mindenkit szeretettel várunk!

☆☆☆

Erev Ros Hasana

a Városmajori Szabadtéri Színpadon

Időpont: 2024. október 2., 18 óra. A regisztrációról bővebben a www.frankel.hu honlapon olvashatnak.

☆☆☆

Hitközségi kultuszjárdék!

Tisztelettel kérjük hittestvéreinket, hogy akik még nem fizették be a 2024. évre szóló kultuszjárdékukat, fizessék be (iroda, csekk, átutalás). Köszönjük szépen!

☆☆☆

Kirándulás

Az „Alapítvány a Dohány utcai Zsinagógaért” támogatásával körzetünk vallási kiránduláson vett részt. Úticélunk: *Kiskunhalas, Kecskemét és Nagykőrös* volt. Felejthetetlen élményekkel tértünk haza, köszönjük

Háztáji Hírek

a támogatást!

☆☆☆

A Nyitott Baráti Kör programja

A nagy érdeklődésre való tekintettel megismételjük *A Stefánia út és Istvánmező palotái* című tematikus sétát **szeptember 18-án, szerdán délután 16 órától Kovács Dórával, a Greetings from Budapest** idegenvezetőjével.

☆☆☆

Jelentkezni emailben a baratikor2017@gmail.com címen kell.

Részvételi díj: 3.500.- Ft/fő

Sétánkon megismerkedünk a *Stefánia út és Istvánmező* lakóinak, villáinak történetével.

A találkozás helyét és pontos időpontját e-mailben közöljük a jelentkezőkkel.

Szeretettel várunk Mindenkit!

Heksch Éva és Imre

☆☆☆

Mazal Tov Frankel!

A „Frankel” nem a legnagyobb, de nem is a leghíresebb, illetve legrégebb zsinagóga. Nem, de nincs a „Frankelnél” kedvesebb, befogadóbb és őszintébb közösség. Ez kökemény személyes véleményem, nem is érdekes ezzel vitatkozni! Az idő - a napok, a hónapok, az évek stb. időegységek - barátságatlanul múlnak, de „Frankel” közössége 1888. augusztus 8. óta valamiben nem változik: még mindig keresi az új utakat, új zsidó közösségi értelmezéseket, és persze új barátokat! A régi tradíciókat ismerő és megtartó, de a világra nyitott és kíváncsi közösség. Boldog 136. születésnapot, „Frankel”!

Hrotkó Larissza

Hiány

Manapság oly kevés szó esik a művészekről, az általuk nyújtott, elérhető szépséges élményekről-érzésekről, melynek oka talán nem mindig az érdektelenség, a szürkeséggel megelégedettség. Elviszi, helyesebb, ha azt állítom, elveszi a figyelmet a telefon képernyője, a számítógép sok gombja, amiket - úgy gondolván - „élvezetesebb” nyomkodni az azonos figyelmet igénylő, mégis több élvezetet, esetleg derűt nyújtó, a világ gazságai alóli nyomást enyhítő olvasás helyett.

Úgy tűnik, lanyhult a figyelem, meglőzte, ha éppen nem a „hátsó udvarba” szorította-száműzte az érdeklődést az imént írt készülékek eltérítő hatása. Kevés figyelmet fordít ma erre az iskola, ám rossz példával járnak elől a felnőttek is. Pedig sok, ahogy mondani szokták, a léleknek is táplálékot biztosító színdarab, regénykönyv, vers várja a művészetre, vagy egyszerűen csak a szépre fogékonyakat.

A legrosszabb helyzetben a költemények vannak, hiszen a gyerekek számára az oktatásban kötelezően előírtakon kívül ma már meglehetősen ritkán vesz kézbe bárki is olyan kötetet, amelyben gyönyörűen rendbe szedett sorok-szavak-gondolatok gyűjteménye található.

Sok zsidó író, költő műveit ismerhetjük. Többen közülük a kedvenceim.

Jelen sorok megfogalmazására most az inspirált (magánügy...), hogy ilyenkor nyáron, júniusban van nagymamám születésének napja, és ugyanazon napon született egy kevésbé elismert költő, újságíró, műfordító is, *Somlyó Zoltán*, akiről úgy emlékezett meg *Kassák Lajos Munka* című folyóirata, hogy „... *nemegyszer nagyszerűt alkotott, ...izig-végig romantikus költő volt, ... aki átkozott költőnek nevezte magát...*”.

Somlyó Zoltán, eredeti nevén *Schwartz Zoltán*, 1882. június 22-én született, 1937-ben ment végleg el, azóta a budapesti *Kozma utcai* temetőben nyugszik. Egyik barátja, *Karinthy Frigyes* búcsúszavai szerint

Somlyó Zoltán

Somlyó Zoltán „Költő volt, csak költő, semmi több. Költő volt - valódi költő - nem kevesebb.”

Somlyó Zoltán számomra e szép verse akár búcsúzásnak is beillik:

Csendes vers

Én nem tudom: már nem oly messzire nézek,
mint azelőtt... S csak körbe kopogok...
Nem izgulok szenzációs hírekre,
nem érdekel, hogy a világ forog...

Ebéd után félbarna kapuciner,
azt is ízetlen szörpölöm, hamar.
S már az sem fontos, hogy préselt és pöttyös
legyen melléje a Kuba-szivar...

Nem bőszt fel, ha nincs lakbérre pénzem,
s hogy nem fizetik arannyal dalom.
Utálatosan csöndes lettem. Rosszul járna velem most egy forradalom.

Megállt egy ember: aki egykor voltam...

Távolodik... s a semmiségbe vész...
Magamba hulltam vissza, mint a bicska,
mit bekattantott egy nagy, durva kéz...

Porosz Péter

Izraeli közgyűjtemények magyar vonatkozású emlékényaga

A Központi Cionista Levéltár

A Cionista Levéltár 1919-ben nyílt meg Berlinben, majd Hitler hatalomra jutása után (1933) Jeruzsálembé költözött, a Szochnut székházába. 1988-tól új épületben működik.

A Cionista Világszövetség égisze alatt működő levéltárat Herzl Tivadar és Nordau Max - mindketten Budapesten születtek - alapította, a jeruzsálemi levéltár 1934-ben Herzl dolgozószobájának bemutatásával nyílt meg.

A Cionista Levéltár gyűjteményének magja, a Herzl-hagyaték néhány évvel később érkezett meg Bécsből. Herzl teljes hagyatékának, levelezésének és kéziratának rendezése volt a levéltár legfontosabb feladata, a teljes hagyaték feldolgozása több évtizedig tartott. Nordau hagyatékát is a levéltár őrzi az 1897-ben Bazelban megrendezett első cionista kongresszus küldöttjeinek anyagával együtt. Magyarországot hét küldött képviselte a kongresszuson. Nordau mellett többek között Rónai János Balázsfalváról, vele kapcsolatban is találunk dokumentumokat a levéltárban. Komoly Ottó apja, Kohn Dávid szintén részt vett a kongresszuson.

A Cionista Levéltár célja a kezdetektől a cionizmus történeti dokumentumainak megőrzése és a mozgalom kiemelkedő tagjai hagyatékának gondozása. A levéltár jeruzsálemi korszakától kezdve az errec-izraeli zsidóság történetét is dokumentálta, valamint az épülő ország írásos forrásait, az erci lakosság igazgatási szervének anyagát is gyűjtötte. A Szochnut és Erec-Izrael önvédelmi szerve, a Hagana (kisebb részben az Ecel és a Lehi) anyaga is a gyűjtemény része.

A hivatalos izraeli „beolvasztó” politikának megfelelően a magyarországi cionista mozgalom nem kapott a jelentőségéhez méltó saját gyűjteményt. A Jánosházán született Miron Eszter történész 1978-tól kezdett a levéltárban dolgozni, és rendezte a magyarországi cionistákra vonatkozó anyagokat. Arra törekedett, hogy a magyarországi cionisták Magyarországon található irodalmi hagyatéka a jeruzsálemi Cionista Levéltárba kerüljön. Richtmann Mózes rabbi hagyatékát a levéltárban őrzik, Herskovits Fábán rabbi hagyatéka a Haifai Egyetemre került (The Strochlitz Institute for Holocaust Research).

Az Izrael Állam alapítása után (1948. május 14.) keletkezett levéltári anyagokat

az Országos Levéltár őrzi. A magyar anyanyelvű államférfiaknak, Lőrinc Slomónak és Deutsch Adolfnak, az Agudat Jisrael két parlamenti képviselőjének, illetve David Zvi Pinkasznek, a Függetlenségi nyilatkozat (1948) aláírójának és közlekedési miniszternek a hagyatékát is.

Jad Vasem

A soa áldozatainak emlékére létesített múzeum ötlete már a soa éveiben szóba került: az Erec-Izraelben élő Mordechai Shenhavi javasolta, hogy az elpusztított zsidó áldozatok nevét emlékhely őrizzék meg. A javaslatot 1945-ben a londoni cionista kongresszuson megvitatták, és nyolc év múlva, 1953-ban a Kneszetben megszületett a törvény a „mártírok és hősök” jeruzsálemi emlékhelyéről. A Jad Vasem nevet is Shenhavi javasolta: „helyet adok házamban és falaimon belül és olyan nevet [...], amely nem hal ki soha” (Izajás, 56:5).

Dan Reisinger tipográfiai emlékműve az Emlékezés Csarnoka falán

A Jad Vasem emlékhelyet és múzeumot 1957-ben nyitották meg a jeruzsálemi Herzl-hegy nyugati oldalán. A keleti oldalon a katonai temetőben található Herzl sírja, amelynek közelében a cionista vezetők és Izrael államfői nyugszanak. Herzl sírja és a közeli Jad Vasem Izrael Állam két legfontosabb emlékhelye.

A Jad Vasem Levéltára

Az 1953-as törvény értelmében a Jad Vasem Levéltárának a feladata, hogy összegyűjtse, feldolgozza és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye a soa történeti dokumentumait. A levéltár hivatalosan 1946 óta működik, első vezetője, Friedländer Sára Budapesten született, ahol bölcsészdoktori fokozatot szerzett, a Kasztnervonattal menekült meg, a függetlenségi háborúban a jeruzsálemi harcokban esett el.

A Jad Vasem Levéltárának gyűjtőköre az 1930-as évektől a soa túlélőinek menedéket adó hontalantáborok bezárásáig ter-

jed. A levéltárban az eredeti anyagok archiválása mellett gyűjtik és feldolgozzák az európai levéltárakból, így Magyarországról is, a másolatban átvett anyagokat. A magyarországi, másolatban őrzött anyag legnagyobb része az 1938-1945 között keletkezett, a zsidóüldözéssel kapcsolatos közigazgatási dokumentumegyüttes. A levéltár magyarországi kutatócsoportja Karsai László és Molnár Judit vezetésével több mint huszonöt éve gyűjti és mikrofilmezi a Jad Vasem Levéltára számára a magyarországi levéltárakban található, a gyűjtőkörhöz tartozó anyagokat. Ugyanezt a munkát egy erdélyi kutatócsoport több mint húsz éve végzi Gyémánt László vezetésével. A másik gyűjtőkör a magyarországi zsidó hitközségek dokumentumai. A legtöbb anyag a neológ Pesti Izraelita Hitközségre és a szegedi hitközségre vonatkozik.

A kutatócsoportok és a levéltár közös munkájának eredményeként a Magyarországon egyáltalán nem vagy nehezen elérhető anyagot a Jad Vasem Levéltára teszi hozzáférhetővé a kutatók számára, eredetiben és másolatban. A levéltár a magyarországi soa írásos dokumentumainak legjelentősebb kutatóhelye.

A levéltár eredeti magyarországi anyagokat is őrzi, a zsidóüldözés idején, illetve a háború után keletkezett dokumentumokat. Többek között a munkaszolgálatos századok eltűnt, illetve elpusztított áldozatainak személyi adatait tartalmazó karterteket, ezeket a Honvédelmi Minisztériumban gyűjtötték össze a háború után. Komoly Ottonnak, a Magyar Cionista Szövetség vezetőjének hagyatéka és 1934-től haláláig vezetett naplója is a levéltárba került. A naplóban beszámol a magánéletéről, a Magyarországra menekült zsidókat támogató Budapesti Segélyező és Mentőbizottság munkájáról, és az 1944-ben Budapesten a magyarországi vöröskereszt elnökeként Kasztner Rezsivel közösen végzett tevékenységéről is.

A Jad Vasem Levéltára a Joint, illetve a Szochnut magyarországi működéséről is őrzi anyagokat, például a két szervezet égisze alatt létrehozott Deportáltakat Gondozó Bizottság (Degob) tevékenysége során készült, közvetlenül a háború után felvett eredeti jegyzőkönyveket. A gyűjteményben több mint háromezer-öttszáz, a deportálásból hazatért túlélő Budapesten felvett tanúságát olvashatjuk. A bécsi Tuvia Fried-

mannak a náci háborús bűnösök pereiehez túlélőktől gyűjtött anyagában számos magyarországi túlélő vallomása maradt meg. A magyarországi magántörténelem (oral history) forrásanyagához tartoznak a *Vajda Júlia* által gyűjtött magyarországi túlélők audiovizuális visszaemlékezései a soáról.

A soa idején Magyarországon működő cionista vezetők közül Kasztner Rezső, *Joel Brand* és felesége, *Hansi Brand* hagyatékát, valamint a Kasztner-per dokumentumait őrzi a levéltár.

A Jad Vasem Művészeti Múzeuma

A múzeum a világ legnagyobb, a soa idején vagy a trauma hatására keletkezett képzőművészeti alkotások gyűjteménye. Csaknem kétszáz magyar anyanyelvű alkotó műveit tartja nyilván, az izraeli művészek alkotásai mellett olyan művészek munkáit is, akik túlélőként Magyarországon vagy a világban másutt telepedtek le. A 20. század magyar anyanyelvű zsidó alkotói közül számos nemzetközi rangú képzőművész munkáját őrzi a múzeum.

Az állandó kiállításon három magyar anyanyelvű művész munkáit állították ki: *Gedő Ilka* és *Róbert Miklós (Rosenberg)* rajzait és *Wilhelm-Hoffmann Lujza* vízfestményét.

Gedő Ilka két ceruzarajza a budapesti gettóból 1944-ből való. A *Lány portréja* és a *Fiú portréja* Gedő gettórajzsorozatának két darabja. Gedő Ilka magántanítványként, majd *Örkényi Strasser* művészeti iskolájának növendékeként tanult. 1944-ben csillagos házba, majd a pesti gettóba került, a gettóban készített rajzsorozata első mestermunkája, az átélt terror lenyomata.

Róbert Miklós: Szundikálás a budapesti toloncházban

Róbert Miklós *Ungváron* született, művészeti tanulmányait Budapesten végezte. Képeit az antiszemita kurzus eltávolította a kiállítótermekből. 1944-ben munkaszolgálatos társaival együtt a *Mosonyi* utcai toloncházban tartották fogva. A *Rosenberg Miklós vázlatai a Mosonyi uccai Toloncházban 1944 IV. 15-18-ig* című vázlatfüzetét a *Művészeti Múzeumban* őrzik. A füzetben vázlatok és néhány színes rajz is található a fogva tartott társairól: a képeken ülő vagy fekvő helyzetben pihenő, alvó és

olvasó férfiak.

A sorozat egy darabja az állandó kiállításon látható. Róbert Miklós az óbudai téglagyárból a vöröskereszt segítségével szökött meg, és a svájci követség munkatársaként vett részt a zsidók mentésében.

Wilhelm Lujza *Szombathelyen* született, 1944-ben Budapesten hamis papírokkal bujkált. A háború után *Bécsbe*, majd *Párizsba* ment, onnan *alijázott*, és haláláig Izraelben élt. A Művészeti Múzeum állandó kiállításán *Budapest 1944* című vízfestményét állították ki, a haláltusával vívódó fuldokló a nyilasok *Dunába* lött áldozatait idézi.

Gedő Ilka és Róbert Miklós a gettóban és a toloncházban fogva tartott sorstársaik portréit rajzolták meg. A háború után Gedő Ilka Budapesten élt, Róbert Miklós 1945 márciusában hazatért Ungvárra, ahonnan 1956-ig nem látogathatott Magyarországra, az októberi felkelés után Bécsbe emigrált.

Wittmann Miklós önarcképe

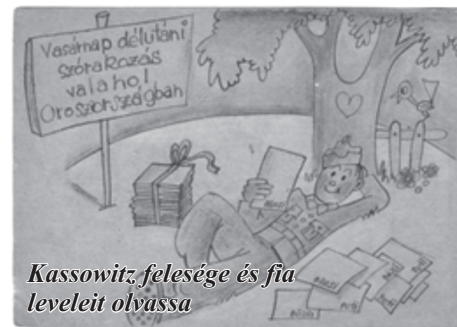
Budapesten élte túl a háborút a *Nagy-szentmiklóson* született *Herman Lipót* festő, grafikusművész, műkritikus. *Ezékiel víziója* című triptichonja (1949) egy budapesti zsinagógába, megrendelésre készült, és a művész adományaként került a Művészeti Múzeumba.

A 20. századi festészet, illetve szobrászat két nemzetközi rangú művelőjének egy-egy művét őrzik a múzeum gyűjteményében: a húszas évektől *Franciaországban* élő szobrász és teoretikus *Beöthy István (Etienne Beothy)* faszobra (1952) és az *Európai Iskola* művészcsoport alapító tagja, a magyar avantgárd legnagyobb mestere, *Bálint Endre* *Bergen Belsen* című nyomtatványa (1946) gazdagítja a gyűjteményt.

Számos magyar anyanyelvű holokausztáldozat alkotását őrzi a Művészeti Múzeum. A 20. századi festészet jelentős alkotói közül a kiváló tehetségű *Farkas István* és *Amos Imre*, a *Bihar* megyei tájképfestő *Barát Móric*, a francia emigrációban élő és Franciaországból deportált *Mészöly Munkás Béla*, a német-, majd franciaországi ellenállásban aktív *Wittmann Zsigmond*, a tájképfestő *Bálint Rezső*, a nagybányai festőcsoport tagja, *Jándi Dávid* és *Vadász Endre* művei találhatók a gyűjteményben.

Vadász Endre a modern magyar rézkarc művésze volt, festőművész, grafikus, már tizenhét évesen karikatúraalbumot rajzolt. A karikatúra gyakran a könnyű pénzkeresetet jelentette a művészek számára, *Herman Lipót* is karikatúristaként kezdte a pályát, a *Mintarajziskola* diákjaként rajzolt többek között a *Borsszem Jankó* című élclap számára. Vadász Endre a munkaszolgálatban is karikatúrákat készített, ez segítette elviselhetővé tenni a megalázó körülményeket, az értelmetlen robotot.

Kassowitz Félix (Kasso) grafikus munkaszolgálat idején készült karikatúráit is őrzi a Művészeti Múzeum. Kassowitz 1930 és 1932 között karikatúristaként működött Párizsban. Visszatért Magyarországra, illusztrátorként dolgozott, és az elsők közt készített animációs reklámfilmeket. 1943-ban őt is behívták munkaszolgálatra.

Kassowitz felesége és fia leveleit olvassa

Társai kérték, hogy a tábori levelezőlap hátoldalára életképeket rajzoljon. A lapok rendben haza is érkeztek a tábori cenzúra pecsétjével. A képek visszatérő témája az otthoni élet, a tábori élet, a viszontlátás az otthoniakkal álmok vagy április elsejei tréfa formájában, a húsvéti ajándék tojásból kibújó munkaszolgálatos.

A lapokon megjelenik az otthon, a család idealizált képe. Kassowitzot 1944-ben *Mauthausenbe* deportálták, ott is rajzolt. Vadász a gödöllői munkaszolgálatos táborban öngyilkos lett. Kassowitz a háború után Budapesten élt, és Kasso néven az egyik legtöbbet foglalkoztatott karikatúristaként dolgozott.

(Forrás: izraelinfo.com)

Kónya Judit

Izraelben töltött napjaim - önkéntes szemmel

Biztos megvan, hogy amikor árad a *Duna*, milyen mély csend telepszik a bémészködőkre a rakpartokon. Valami ilyesmit éreztem hétvégén az amúgy folyton nyüzsgő tel-avivi *Dizengoff* téren. Egy izraeli és egy portugál barátommal ültünk ott és figyeltük az október 7. óta organikusán növekvő emlékhelyet a szökőkút körül. Az emberek jöttek-mentek - ki csak odapillant a kaotikus gyászablóra, ki lassú léptekkel akkurátusan végigmérte azt. - *Ez megy nap mint nap, immár 9 hónapja* - magyarázta izraeli barátom a portugálnak. Aztán folytattuk a hallgatást.

Másnap a csoportommal a jeruzsálemi *Herzl*-hegyen jártunk, amely *Izrael* nemzeti temetője és emlékhelye. Itt nyugszik az ország néhány miniszterelnöke és elnöke, körülöttük pedig sok ezer katonai Izrael különböző háborúiból és a köztes „békés” időkből. Ma már tucatszám sorakoznak itt az október 7. után elesett katonák sírjai is. Csupa fiatal és életerős ember végső nyughelye, a sírok napok alatt a *Dizengoff* téri spontán emlékhelyhez hasonló gyászoltárokká nőttek ki magukat. Az igazat megvallva, van abban valami bizzar, ahogy a katonásan egyen sírokat belakják a családok, barátok, tisztelők.

Az elhunyt kedvenc söre és a lubavicsi rebbe fotója engem a mexikói halottkultuszra emlékeztet. De ez mindegy is, mert a lényeg, hogy ők Izrael legifjabb hősei, akikből sajnos napról napra egyre több van.

A *Herzl*-hegyen eltemetett katonákat a *Shura* bázison adják ki a családoknak. Ez a mi fogalmaink szerint patológia, de valójában több annál. A visszafogottan letisztult, funkcionalista épületet 244 holttest egyidejű befogadására alakították ki. Október 7-én ide került minden áldozat, függetlenül attól, hogy civil vagy katonai volt. Azokban a napokban három hűtőkonténer állt az udvaron, az épületben pedig minden létező helyen hullaszakok sorakoztak egészen addig, amíg nem sikerült az azonosítás. Ez nem volt mindig egyszerű feladat. A legtöbb holttest mindenféle dokumentum vagy egyéb külső azonosításra alkalmas té-

nyező ismerete nélkül került ide, sok holttest úgy roncsolódott, hogy sem a fogak, sem az ujjlenyomatok alapján nem lehetett beazonosítani. Ilyenkor DNS alapján próbálják megmondani, ki az elhunyt. De ez sem volt mindig egyszerű. Azok, akiket másokkal egy helyen gránát tépett szét, és a testrészeik összekeveredtek, vagy épp a saját házukban égtek széné összekapaszkodva a szeretteikkel, róluk még a tudomány legújabb vívmányai segítségével sem olyan könnyű megmondani, hogy kit kaptak össze a helyszínelők. Ez mind a bizonyosságról szól, és egy személytelen technikai folyamat, a *Shura* azonban az *Izraeli Védelmi Erők* rabbinátusa alá tartozó intézmény. Az ő elsődleges feladatuk, hogy a zsidó hagyományoknak megfelelően megadják a végtisztességet az elhunytaknak. Felkészítik arra, hogy a test és a lélek elváljon egymástól, a család pedig elgyászolhassa a szerettét. Ez soha nem egyszerű feladat, de a zsidó hagyományban a legnagyobb *micvék* egyike a halottmosdatás és a végtisztességgel együtt járó feladatok elvégzése.

Az itteni kísérőink megfoghatatlan szeretettel beszéltek minderről, egyértelművé téve, hogy ők nem a futószalag részei, nekik személyes ügy, ami a testekkel történik. És ez akkor is így volt, amikor minden létező helyen holttestek heverték a halottasházban. Nem hiszem, hogy véletlen, a személyzetben negyven alattit nem láttunk. És még nekik is állandó pszichológiai támogatás szükséges, hogy bírják a terhelést.

Olykor nehéz megmondani, ki jár jobban, az, aki *Shurában* végzi, vagy az, aki a modern fegyverek brutális pusztítása ellenére életben marad. Nem sok szó esik róla, de a gázai háború minden eddiginél több súlyos sérültet „eredményezett”. Ahhoz képest, hogy milyen brutális harcok zajlanak *Gázában* és milyen hosszú ideje tart a háború, viszonylag kevés az izraeli hősi halott. Ez két dolognak tudható be: az elmúlt évtizedekben rendkívüli fejlődésen ment át a harctéri orvoslás, és az *IDF* kiemelt prioritásként kezeli a harctéri mentés összetett

folyamatát. Az ezzel foglalkozókat a háború idején is trenírozzák, nekik tényleg a kis-ujjukban kell lennie a protokollnak. Mi is találkoztunk olyan magyar fiúval, aki ilyen feladatokat lát el. Sőt, a magyar adományozók jóvoltából a *Kidmával* többféle egészségügyi eszközzel is segítettek őt és munkatársait.

A harctéri medickek/felcserek és mentőegységek cifra helyzetekben segítenek életben maradni. Találkoztunk egy katonával, *Elishevával*, aki október 7-én önként ragadott fegyvert, majd egységével *Gázába* vezényelték. Tízfős csapatával besétáltak a *Hamasz* „jól előkészített” csapdjába, rájuk robbantották az épületet, amit épp átfésültek. Négyen azonnal meghaltak vagy a mentés ideje alatt elvéreztek, hatuknak összesen egy lábát sikerült megmenteni, és kész csoda, hogy nem hagyták mind ott a fogukat. Mindezt egy kerekesszékekben ülve mondta el nekünk a hatgyerekes apuka. *Elishevát* olyan rossz állapotban evakuálták, hogy nem merték elkábítani sem, mert féltő volt, hogy nem tér magához. Saját elmondása szerint magánál volt az amputáció során. Mindez fél éve esett meg, és még legalább fél év rehabilitáció vár rá a kórházban. Nem kérdés, hogy amennyire az lehet, fizikailag rendbe rakják, ha az orvosilag lehet - modern protézist kap. De senki meg nem mondja, hogy az átélt traumát valaha kiheveri-e. És ez már nem csak az ő személyes baja, ez a családját is sújtja, mint ahogy a társadalomnak is fel kell nőnie a *PTSD*-ben szenvedő veteránok tömeges integrációjához.

Hosszú lesz még a gázai háború árnyéka... Főleg úgy, hogy tulajdonképpen október 7. óta konstans *PTSD*-ben szenved az izraeli társadalom maga is.

Egy ország veszítette el a biztonságérzetét, és értelt ki, hogy hamis illúziókba ringatták magukat a zsidó állam védelmi képességei terén.

Izrael öndefiníciója szerint nem egyszerűen a zsidó otthon, hanem az egyedüli hely a világon, ahol államilag garantált zsidóként nem érheti bántódás a polgárát. Ok-

tóber 7-én megtörtént, amivel senki nem számolt: a saját otthonaikban, a saját földjükön zajlott a pogrom. Ezt tetézi az az elementáris trauma, amit az elrabolt túsok jelentenek. Kilenc hónap után nyoma sincs, hogy elfelejtenék őket, hogy is lehetne! A zsidó nép alapvetése, hogy minden zsidó felelős a másik zsidóért. A túsok sorsa valódi nemzeti ügy - a „Bring Them Home Now” szlogen a legváratlanabb helyeken köszön vissza, a túsok képei mindenütt ott lógnak, a legtöbben sárga szalagot hordanak, ami az elraboltak szimbóluma. Mindeközben a terror helyszínei - már amelyik látogatható a közeli háború és a kegyeleti okok miatt - emlékhellyé alakultak át. Ilyen a *Nova* fesztivál helyszíne is, ahol 364 fiatal mérszároltak le alig másfél óra leforgása alatt. Itt minden az áldozatokról szól, amerre néz az ember, az itt bulizók portréi néznek vissza. Döbbenetes, akár a *Sziget* fesztiválon is szembejöhettek volna ezek az arcok, vagy talán jöttek is...

Szombat este a már említett izraeli és portugál barátaimmal becsatlakoztam a hadsereg tel-avivi főhadiszállása előtti tömegtüntetésbe. Ide koncentrálnak a legnagyobb demonstrációk, tízezrek, olykor százezrek gyűlnek össze. Kialakult menetrendje van már a tüntetésnek, ennek része, hogy rituálisan felolvassák a fogságban lévőök neveit. A szabadon bocsátásra utalva minden név után a tömeg „*ahsav!*”, vagyis „most!” felkiáltással válaszolt. Százhuszonkét ember egymás után. Borzongató volt.

A túsok szabadsága nemzeti egységet teremtett, a háború kérdése már megosztóbb. A *Kaplanon* tüntetők másik fő követelése *Netanyahu* lemondása, akit október 7. első számú felelősének tartanak. Neki viszont esze ágában sincs a felelősséget vállalni. És innentől nagyon nehéz kérdés megítélni, hogy a 9 hónapja tartó háború valódi biztonsági célokért zajlik-e, vagy a történelem miatt felelős elit - élükön a mi-

niszterelnökkel - politikai túlélése a tét. Míg a *Kaplanon* tüntetők gyakorlatilag mindent megadnának a Hamasznak a túsok szabadságáért cserébe, addig az ország többsége jobb híján elfogadja az izraeli hadsereg soha nem látott véráldozatát, mint a nyomásgyakorlás szörnyű árát. Hogy ez rövid távon elhozza-e a túsok szabadságát és új *status quót* teremt-e Gázában, abban erősen megoszlanak a vélemények.

Izrael messze leghosszabb háborúja sajnos nem a gyors sikerekről szól.

Mindeközben a hátszág ad némi reményt az embernek. Október 7. tragédiája soha nem látott összefogást eredményezett. Mindenféle segélyakciók, kampányok és gyűjtések indultak be szinte azonnal. Ezek nagyon sok pozitív energiát szabadítottak fel, amelyek elengedhetetlenek a közös gyógyuláshoz. Ez azért is nagyon fontos, mert a háború nem kímélte a gazdaságot sem. Izraelben a háborús infláció nem politikai kommunikációs termék, hanem közgazdasági tény. De nem csak az árak szabadultak el, egész iparágak szenvednek. A mezőgazdaság önkéntesek nélkül már rég összeomlott volna, a turizmus lenullázódott. Egyedül a szállodaiipar tartja magát, mert a több százezer belső menekült - akiket elfelejtett a világ - jobbára hotelekben lett elhelyezve.

Sokan szorulnak különböző segítségre - ki azért, mert eleve elesett volt, ki azért, mert a háború elsodorta az egzisztenciáját.

Rajtuk segítenek például az olyan civil kezdeményezések, mint amibe önkéntesként nekem is volt alkalmam becsatlakozni. Így főzhettem egy népkonyhán, dolgozhatam egy mezőgazdasági farmon, és pakolászhattam egy nagy segélyalap raktárában adomány ruhákat. Ezek persze apró segítségek voltak a részemről, de nagyon sokan tesznek hasonlóan, és ez összeadódva már jelentős támogatás. De ami ennél is fon-

tosabb: a gesztus. Érezhetően nagyon sokat jelentett izraeli vendéglátóimnak, hogy ott vagyunk, jelen vagyunk, kíváncsiak vagyunk rájuk, és mindezzel kifejezzük a szolidaritásunkat. Ez persze a magyar közösségen belül volt a legjobban érezhető. Az elmúlt hónapokban komoly hálózat állt össze, hogy a segítséget koordináljuk és célba juttassuk. Számomra különösen megkapó volt, hogy olyanok köszöntöttek személyesen Izraelben, akikkel 9 hónapja ismeretlenül kooperáltam sok ezer kilométer távolságból.

Feladat bőven van még! Egyelőre úgy tűnik, hogy a katonák ellátása jobbára megoldott. Most például olyanokat kéne közösen támogatnunk, mint *Mór Zoltán*, aki *Kfar Gázában* élte át a terrortámadást. Nekik szerencsésük volt, de a kibucban élő rokonaiknak nem. Felesége testvérét és férjét az elsők között végezték ki, egyik gyermeküket elrabolták, a két kisebb pedig egy komódba bújva vészelt át a terroristák tombolását. Zoltán most három saját gyermeke mellé magához vett három árván maradt gyereket is. Elhagyták a kibucot, és nem tervezik, hogy valaha is visszaköltöznének; enélkül is annyira traumatizáltak, hogy még évekig mindannyian terápiára járhatnak. Jó ideig lesz még kin segítenünk.

Az izraeli szolidaritási programon a *Maccabi Vac Hungary* szervezésében vehettem részt, az utazásom a *Magyarországi Cionista Szövetség* támogatta, a csoport programját a *Maccabi World Union* állította össze a *Keren Kayemeth LeIsrael - Jewish National Fund* együttműködésével. Ez volt az első csoportos szolidaritási út *Magyarországról*. Reményeink szerint a következő hónapokban továbbiak követik. Ha érdekel a lehetőség, vedd fel privátban velem a kapcsolatot!

Szerző és fotó: Nagy Ákos
(Forrás: izraelinfo.com)

Világ Igaza kitüntetésben részesült Karsai László történész édesanyja és nagyszülei

Antonio Widmar olasz diplomata hamis okmányokkal látta el akkor már külön élő felesége élettársát, Hárs László zsidó újságíró, költőt és több más üldözöttet. Widmar Irén és lánya a Széll Kálmán téri otthonukban bújtatták Hárs Lászlót.

Világ Igaza kitüntetését és Bátorságért érdemjelet adott át Pintér Sándor belügyminiszter és Jákov Hadasz-Handelsznan,

Izrael budapesti nagykövete kedden Budapesten. Widmar Antonio Magyarországon élt olasz műfordító, diplomata, felesége, Widmar (Kolozs) Irén (írói nevén Sziráky Judith) és lányuk, Karsai (Widmar) Lucia posztumusz díjait Karsai Zsuzsa, a kitüntetettek dédunokája, illetve unokája vette át.

Pintér Sándor belügyminiszter a Bátorságért érdemjel átadásakor úgy fogalma-

zott: „ezen a napon azokra emlékezünk, akik egy vészterhes korban mertek bátrak lenni”, akik önzetlenül, belső erkölcsi parancsnak engedve, életük kockázatásával mentették a második világháború alatt megbélyegzett, üldözött zsidókat.

Emlékeztetett: a belügyminiszter által adományozható Bátorságért érdemjelet 1995 óta adományozzák a Világ Igaza kitüntetés mellé. Az elismeréssel azok bátor-

ságát ismerik el, akik a vézskorszakban „tomboló erőszak karmaiból kimentették, kimenekítették zsidó honfitársainkat”, akik mertek „emberek maradni és cselekedni”.

Pintér Sándor hangsúlyozta: Magyarország alaptörvénye mindenkinek,különb-ségtétel nélkül biztosítja az alapvető em-beri jogokat. Jogrendszerünk alapja lehető-vé teszi a vallás szabad megválasztását és gyakorlását, tanítását - mondta.

A kormány határozottan, ellentmondást nem tűrően lép fel minden olyan törekvés-sel szemben, amely veszélyezteti a demok-ratikus társadalmat, az emberi és a szabad-ságjogok érvényesülését. Emellett követ-kezetesen és kitartóan üldözi a rasszizmus és a gyűlölet motiválta bűncselekménye-ket, és a legszigorúbb eszközökkel lép fel a kirekesztő eszmékkel szemben - hangozta-ta a miniszter.

Jákov Hadasz-Handelszman, Izrael bu-dapesti nagykövete arról beszélt: ahogy „a második világháború egyre mélyebb-re süllyed a múltban”, úgy válik egyre ne-hezebbé és fontosabbá a *Jad Vasem Intézet* munkája, és úgy kell „egyre több időt for-dítanunk a múlt felkutatására és köszöne-tünk kifejezésére” azoknak, akik életüket kockáztatták a zsidók megmentéséért.

Kiemelte: nemcsak a zsidók, hanem minden ember kötelessége az antiszemitiz-

mus vagy a megkülönböztetés bármely más formája elleni küzdelem, továbbá - tette hozzá - „erkölcsi kötelességünk, hogy soha ne felejtsük el és folyamatosan emlékeztessük embertársainkat a holokauszt szörnyű-ségeire”.

Pintér Sándor és Karsai Zsuzsa

Szólt arról is: az évek múlásával egyre kevesebb embert ismernek el a Világ Iga-zaként. Widmar Antonio tetteinek megis-merése unokájának, *Karsai László* törté-nésnek köszönhető, aki elhatározta, hogy feltárja családja múltját.

Azt mondta: az értékek, amelyeket Widmar Antonio és családja felmutattak - kiemelve a bátorság, az együttérzés, a civil kurázi, az önfeláldozás, a társadalmi fele-lősség és az integritás értékét -, vezérelv-ként szolgálnak a jövő nemzedékeinek.

A díjátadón elhangzott: Antonio Wid-mar olasz értelmiségi és műfordító volt, aki a háború előtt és alatt a budapesti olasz

nagykövetség sajtóosztályán dolgozott. Antonio Widmar hamis okmányokkal látta el akkor már külön élő felesége élettársát, *Hárs László* zsidó újságíró, költőt és több más üldözöttet. *Widmar Irén* és lánya a *Széll Kálmán* téri otthonukban bújtatták *Hárs Lászlót*.

Karsai Zsuzsa az elismerést megkö-szönve azt mondta: a családja múltja örök-ség és transzgenerációs üzenet. Kiemelte: vannak alapvető emberi értékek, amelyeket a mai napig tanul a családjában. Ilyen ér-tékek a szolidaritás, a bajbajutottak megse-gítése és az „emberi méltóságért való küz-delem a végsőkig”.

A díjátadón jelen volt *Rétvári Bence*, a *Belügyminisztérium* parlamenti államtitká-ra, *Fülöp Attila*, a *Belügyminisztérium* gondoskodáspolitikáért felelős államtitká-ra, a kitüntetettek családtagjai, köztük *Kar-sai Dániel* alkotmányjogász.

A jeruzsálemi *Jad Vasem Intézet* az izraeli parlament, a *Kneszet* 1953-as tör-vénye alapján adományozza a Világ Igaza kitüntetést azoknak, akik zsidó életeteket mentettek meg a vézskorszak idején. 1995 óta pedig hagyomány, hogy a Világ Igaza magyar kitüntetettjeit hősies, bátor helyt-állásukért Bátorságért érdemjelben része-sítik.

Forrás: akibic.hu

Az ájulásig simogatott csellista

Csellóval a kezében, többször elájult a sza-lonkoncerteken a hölgyrajongók karéjáb-an, később pedig akkora karriert csinált, hogy nem csak Európában, de még az E-gyesült Államokban is imádták a zenéjét. *Jacques Offenbach* - aki a kölni zsinagóga kántorának hetedik gyerekeként, *Jakob* né-ven született - nem volt egy mindennapi fi-gura.

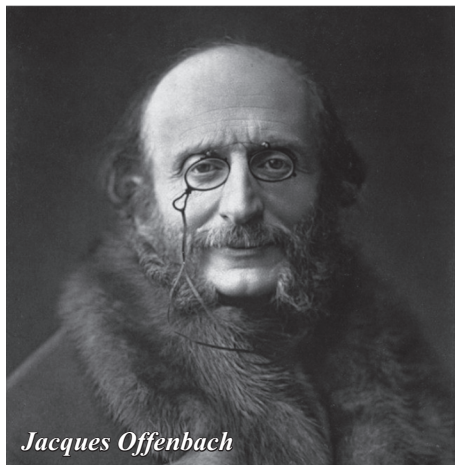
Isaac Offenbach egy nap arra ért haza, hogy valaki csellózik az emeleten

Azt tudta, hogy ilyen szinten játszani a tizből csak egyetlen gyereke, *Jakob* lenne képes, de őt hegedülni tanítja. Ekkor derült ki, hogy a kisfiú egyedül tanult meg csel-lózni, mert szebbnek találta a hangját a he-gedüénél. *Isaac* papa nem sokat teketóri-ázott, amint *Jakob* betöltötte a tizennégyet, elvitte a híres párizsi *Konzervatóriumba*, meggyőződve arról, hogy fia ott lesz a leg-jobb helyen. Tévedett, mert *Jakob* - aki Pá-rizsban *Jacques-ra* franciásított - egy év ut-án otthagytta az iskolát. Pénzszerzés gy-a-nánt a zsinagóga kórusát vezette, esténként pedig beült az *Opéra Comique* zenekarába.

Közben zeneszerzést tanult *Jacques Halé-vy-nél*, és írta is sorra a virtuóz csellóda-rabokat, de hiába vágyott bemutatni ezeket: nem voltak ismerősei, akik valamelyik csa-lád szalonjába beprotezsálták volna.

Ekkor lépett színre a szintén német kol-léga, Friedrich von Flotow

Arisztokrata származása révén bejára-tos volt a palotákba, amelyekbe Jacques-ot

Jacques Offenbach

is elvitte bemutatni, és egy pénzszerző tak-tikát is megosztott vele: sokat kell játszani a különböző szalonokban, utána meg egy nyilvános koncertet szervezni, és vagy egy tucat drága jegyet küldeni minden család-nak, ahol fellepett - nem fogják visszaut-a-sítani. Jacques el is kezdte a szalonkoncer-tezést, és eszelős sikert aratott: bár nem volt kifejezetten jó külsejű, a nők mégis imádták, „micsoda édes kis művészfejed van” felkiáltásokkal simogatták, gyűrűt fontak köré, és ha elfogyott a levegője, visszasimogatták az életbe.

A fiatal Jacques Offenbach Párizs egyik sztárja lett

Vezényelt, írta sorban a darabokat, 1855-ben pedig önálló színházat alapított, a *Bouffes Parisiens-t*. 1858-ban színpadra került az *Orfeusz az alvilágban*, ami Pá-rizsban 227 előadást ért meg, ez óriási siker és persze jó bevétel. Offenbach a norman-diai *Étretat*-ban építtetett tengerre néző házat, a nyaraló az *Orfeusz Villa* nevet kap-ta. Legendás és költséges estélyeket rende-zett, színdarabokat, operaparódiákat állí-

tottak házi színpadra a barátokkal, és gyakran szerveztek jelmezbálokat is: az egyik legemlékezetesebb az volt, amelyiken a háziga zda két kollégája, *Léo Delibes* és *Georges Bizet* csecsemőnek öltözött, a grafikus *Gustave Doré* akrobatának, és kézenállásban jött be, Offenbach pedig a saját maga tervezte mezőőr jelmezben egy alkalmi fúvóshangszeren előadta az erre az alkalomra írt *Tyúkudvar*-szimfóniát. Szóval zajlott az élet Étretat-ban, sokszor a család is eljött, a négy lány és egy fiú, és persze a feleség, *Hermine*, akivel igazán harmonikus házasságban éltek, és aki elsőként olvasható minden új kompozíciót.

Az Orfeusz-villa

A boldogságnak azért megvolt az ára: *Hermine* szülei arra kérték leendő vejüket, hogy még az esküvő előtt katolizáljon, amit ő meg is tett, és amit apja, *Isaac* csak a halálos ágyán bocsátott meg neki.

A sikerhez persze sok minden kellett, például szigorú napirend.

Offenbach minden nap héttől tizenegyig komponált, utána megebédelt a *Café Bignon*-ban vagy a *Café Riche*-ben, a menü általában lágytojás volt baguette-el, bárány sült, krumpli és gyümölcs. A nap hát-

rlevő részét a színházban töltötte. Szeretne, ha a kollégák jól érzik magukat a munkahelyükön, és ezért mindent meg is tett: például nagyon udvariasan bánt velük, és minden próbán előre elnézést kért, hogy a szusz is ki fogja hajtani a szereplőkből. Az volt ugyanis a mániája, hogy mindent megmutat a próbán, de tényleg mindent, előénekel és még a kánkánt is előtáncolja. Annyi energiája volt, hogy kidőltek mellőle a szereplők. És nem csak a párizsi próbákat szerette személyesen felügyelni: mióta 1860-ban *Bécsben* a beleegyezése nélkül, idegen hangszereléssel mutatták be az *Orfeuszt*, legyen az előadás *Bécsben*, *Brüsszelben*, *Londonban* vagy *Berlinben* - Offenbach odautazott, hogy ellenőrizze a színpadra állítást. Szerencsére nagy rajongója volt a vonatoknak, és imádta vonatozást - a *Párizsi élet* című darabja például a *Gare de l'Est-en* kezdődik.

A 1860-as évek második fele a csúcspont

Világszerte játszották a darabjait, az *Orfeuszt*, a *Kékszakállt*, a *Gerolsteini nagyhercegnőt*, a *Szép Helénát*, a *Párizsi életet*. Ekkor vágott bele egy új színház vezetésébe is, de akármilyen jó üzletember volt, a *Théâtre de la Gaité* nagyon sok pénzt emésztett fel. Kapóra jött az amerikai turné 1876 tavaszán, ami elsőpró sikert hozott, *New York-ban* a tömeg már Offenbach megérkezésekor a hotel előtt tombolt. Száztíz fős zenekarral adott koncerteket általában nyolcezer néző előtt, és itt mutatta be az *Egyesült Államok* függetlenségének 100. évfordulójára írt darabjait is. A közönség ünnepelte, és anyagilag is jól járt: kon-

certenként ezer dollárt kapott, így végre egyenesbe jött a többéves veszteséges színházigazgatói periódus után.

Ekkoriban Offenbach már nem volt a régi

Energiája megfogyatkozott a köszvény miatt, gyakran járt fürdőkúrára. Kedvenc helye a németországi *Bad Ems* volt, mert ott a szivarok és a női társaság mellett még egy szenvedélyének, a szerencsejátéknak is hódolhatott, amit Párizsban betiltottak. A

Offenbach családja körében

Hoffmann meséit már nem tudta befejezni, de így is óriási életművet hagyott maga után, több, mint hatszáz darabot. *Saint-Saëns* komponáló-masínának nevezte, de ennél lényegesen több volt: egy egészen különleges lelkületű és kisugárzású lény. Hiszen hol van még egy csellista, akit a szalonkoncerten ájultra simogatnak a rajongók?

Bokor Gabriella

(Forrás: mazihsz.hu)

Klezmerész koncert Janicsák Vecával és Nógrádi Gergellyel a Zsidó Kulturális Fesztivál keretében

A megalapításának 20. évfordulóját idén ünneplő *Klezmerész* együttes az elmúlt két évtizedben a tradicionális zsidó zene meghatározó formációjává nőtte ki magát a kortás magyar zenei életben. A *Garai Péter* által vezetett *Klezmerész* sikerének egyik titka, hogy autentikusan, de modern hangszerelésben játszanak jiddis, ladino és héber dalokat, s növeli vonzerejüket az is, hogy - a zsidó zenei folklórban különleges módon - kétszólamú női vokált hallhatunk koncertjeiken.

Az együttes két ragyogó énekesnője, *Klein Judit* és *Török Judit* mellett az idei zsidó fesztiválon további két csodálatos

hangú előadónak, *Janicsák Vecának* és *Nógrádi Gergelynek* tapsolhatunk.

Ünnepeljük együtt az idén 20 éves *Klezmerészt* a hagyományainknak igazi otthont adó fesztiválunkon!

A zenekar tagjai: *Klein Judit* - ének, *Török Judit* - ének, *Zala Judit* - hegedű, *Illés Mihály* - klarinét, *Matyi Dénes* - gitár, *Moharos Katalin* - basszus, *Garai Péter* - dobok.

Időpont és helyszín: Frankel Leó úti zsinagóga, 2024. szeptember 18., 19.00 óra.

JEGYÁRAK: 4 600.- Ft. Helyfoglalás érkezési sorrendben.

Bővebb információk és jegyvásárlás: zsidokulturalisfesztival.hu

A hatalom és a néprajz

Néprajz, nemzetiségi politika

A néprajz (az etnográfia) a népek és az etnikai csoportok eredetét, kultúráját és életét tanulmányozza. Hasonlóan az olyan tudományos területhez, mint a demográfia, a néprajz nem csak támogathatja a regnáló hatalmi rendszereket, de létrehozásuk egyik mechanizmusaként is működhet. Hiszen a néprajz azt az etnikumot is létrehozhatja, amelyre a regnáló hatalom mint nemzeti bázisra támaszkodhat, és legalizálja magát. Példának mutatom az 1920-1930-as években folytatott szovjet nemzetiségi politikát, amely az etnográfiahoz fordult legitimációért. A lenini nemzetiségi politikát jellemezte egyrészt az 1917-ben elfogadott „Nyilatkozat az Oroszország népeinek jogairól”, amely hangsúlyozta az etnikai csoportok önrendelkezésének jogát, másrészt a „szeparatizmus” (vagyis az önálló nemzeti államok kikiáltásának) elutasítását. Az utóbbi az 1920-as nehéz polgárháborús években, amikor égető szükség volt az együttműködő partnerekre (barátokra!), enyhítésre kényszerült. Így alakult meg néhány Szovjet Köztársaság, az Ukrán Köztársasággal is egy barátsági szerződés jöhetett létre. A zsidókat a lenini-sztálini politika nem tartotta külön etnikumnak.

Móse Beregovszkij

A zsidó nemzet létrehozását Lenin egy káros cionista találmánynak tekintette, amely elvonja a dolgozó tömegek energiáját a forradalmi harctól. A zsidó kultúrát a proletár ellenségének, a rabbik és a burzsoá segítőjének tartotta. Ugyanakkor Lenin használta a zsidókat a bolsevik hatalom megerősítésében, dicsekedett sok a zsidó politikussal a pártapparátusban. Képmutatás volt a zsidó osztályok létesítése az állami szerveknél, pl. a Zsidó bizottság, a Jev-szekció, sőt a jiddist is egy időre zsidó nemzeti nyelvnek nyilvánították.

Ez a zsidó politika kb. 1937-ig tartott, mert Sztálint sokáig lekötötték a kolhozok

és az ellenzék elleni harc. Ezután kezdődött az oroszosítás és a nemzeti kultúrák kiszorítása, aminek célja az egységes szovjet-orosz nép létrehozása volt. Mindenkinek döntően szovjet-orosznak kellett lennie. Még ha az illető egy kicsit kirgiz is volt, mondjuk.

Az 1936-1939. évi etnográfiai mozgalom

Még az 1930-as években a szovjethatalom felfedezte a népművészet hatását a tömegekre. A folklórt az ideológiai eszköztárba vették fel, a hatékonyságát szorgalmasan tanulmányozták. A napi sajtóban megjelentek hirdetések a népművészeti pályázatokról és a gyűjtők tanácskozásairól. Az 1936-1939. években rengeteg folklór gyűjtemény látott napvilágot, az etnográfiai mozgalomba az egész országot bevonták.

Ezt a folyamatot állandóan ellenőrizték. A hivatalos álláspont szerint a szovjet országnak egy új folklórra volt szüksége. Az ideológiai kontroll alatt szervezett konferenciákon arról volt szó, hogy a „folklorista folyamatba aktívan be kell avatkozni”. „Segíteni kell a mesemondóknak az új művek létrehozásában, emelve azok kulturális szintjét és kibővítve az alkotói perspektívájukat.”

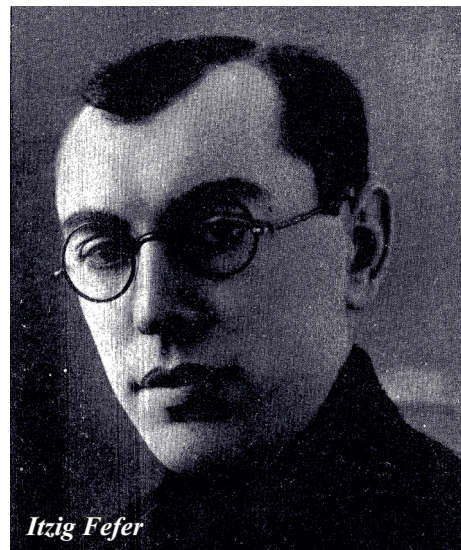
Az Októberi Forradalom 20. évfordulójára új népművészeti gyűjtemények jelentek meg, amelyeket Lenin és Sztálin képei díszítettek. A vezérek arcképeit nem csak a festményeken, képeken, de a szönyegekben és a csontfaragásokon is lehetett látni.

A zsidóknak is hozzá kellett járulni ehhez az össznépi etnográfiai mozgalomhoz. Néhány kis dalfüzet már korábban is megjelent. Például a „Folkslider vegn Leninen” (Népdalok Leninről, 1934) és „Folkslider vegn Stalinen” (Népdalok Sztálinról, 1937). 1939-ben jelent meg a „Dos gezang fun di felker fun FSSR vegn Leninen un Stalinen” (A Szovjetunió népeinek dalai Leninnel és Sztálinról). Lenin és Sztálin nevét aranyozott betűkkel írták a borítón. A legtöbb ilyen könyv Kijevben és Moszkvában jelent meg. Minden könyv címette a „szovjet zsidó olvasó” volt. Egyes gyűjteményekben valóban népdalok vannak, másokban viszont durva hamisítványok. Némely versben a metrum nem csak strófáról strófára, de a strófa belül is változott, mert különböző művekből ollózták össze. Egy bizonyos Hersl Kacap például, egyszer közvetítőként, máskor népi költőként, de legalább négy könyvben szerepelt. Az 1937. és 1940. évi gyűjteményben már 112

évesnek említették a talán soha nem létezett személyt.

Móse Beregovszkij és Itzik Fefer gyűjteménye

Beregovszkij-Fefer zsidó népdal gyűjteménye („Yidishe folkslider mit notn”, Zsidó népdalok kottával, Kijev, 1938) megfelelt az akkori követelményeknek. Az első lapon az „Internacionálé” szerepelt, jiddis fordításban. A fordítója nem csak egy ismert költő és drámaíró, etnográfus, de hivatásos forradalmár is volt. Az „Internacionálé” az 1930-as évek végén a dalgyűjtemények hagyományos részévé vált.

Itzik Fefer

Három dologban azonban szokatlan volt ez a könyv. Először is, mert a kottát is tartalmazta, ami a dalok eredetét többé-kevésbé igazolta. Másodsor, mert a dalokon kívül tartalmazta a „Nigunokat” és a táncdallamot - vagyis a klezmer zenészek repertoárját és a haszid zenét (nigun - szavak nélküli haszid, meditatív dallamok). És a harmadik szokatlan dolog a két ismert zsidó személyiség - Mose Beregovszkij és Itzik Fefer - együttműködése.

A gyűjtemény megírásán valójában Beregovszkij dolgozott, akinek munkáját folyamatosan ellenőrizték. A munka vége felé a kiadó hozzá irányította Fefert, a már majdnem kész munkája átfésülésére. Hiszen Fefer 1919 óta párttag volt. Beregovszkijnek ez nem tetszett, de kénytelen volt elfogadni a feltételeket.

Noha nyilván volt egy „hivatalos vonal”, amelyet követni kellett, ez a munka mégsem lehetett egy csupán hivatalos megrendelés. A hivatalos követelményeknek a kötet utolsó fejezete - a Sovetishe folkslider - felelt meg. Az Októberi Forradalom 20. évfordulójára készült kötetben 20 szovjet

dal szerepelt. Az utolsó dal páros strófája - „már húsz éve” - szinte imádságként ismétlődik:

„Mindnyájan egyenjogúak vagyunk - már húsz éve, szabadok, gazdagok vagyunk - már húsz éve stb.” Itt is voltak dalok Sztálin nevével, vagy Sztálin szavai említésével. Például a „Mir fayern dem oktyabrjontev” című dal Sztálin szavaival kezdődik:

„Dos lebn iz gevorn beser,
Dos lebn iz gevorn freylekh...”

(„Jobban élünk, vidámabban élünk!”)

Vannak olyan dalok is, amelyek inkább ironikusan hangzanak. Például a „Mit a nodl, on a nodl (Tüvel, tü nélkül)” régi jiddis dal nagyon szomorú strófáit a szerzők beillesztették a gyári munkások vidám indulójába. Vagy a „Kegn gold fun zun” szomorú dala nagyon nem illett az olyan szöveghez, mint: „A vidám munka ideje - kora reggeltől késő estig. A nap számomra a gyári sziréna, a föld az én gyáram.” Nem biztos,

hogy Fefer tudta olvasni a kottát, és érezte, hogyan hangzott valójában az ideológiailag annyira helyes dal! Beregovszkijnak tudnia kellett, hogy az ilyen párosítás tulajdonképpen lazadás volt. De akkor még nem történt baj. Akkor még szükség volt a zsidó folklorra a teljesség kedvéért.

A kötet tehát a szovjet politika követelményei mentén készült. Ezzel együtt Beregovszkijnak mégis sikerült megmutatni az olvasónak a valódi zsidó folkloort is.

Beregovszkij és Fefer sorsa

Röviden a szerzők sorsáról. Mindketten Ukrajnában, tanári családban születettek. Mindketten zsidó hagyományban, jiddis kultúrában nevelkedtek. Tanúi voltak a zsidó pogromoknak, Beregovszkij sokáig a pétervári zsidó árvaházban tanított. Fefer is gyakran érintette a pogromok és a háború témáját a költeményeiben.

Beregovszkijt 1950-ben tartóztatták le és csak öt év múlva sikerült elérnie a reha-

bilitációt. Fefert már 1948-ban elítélték és 1952-ben kivégezték.

Mindketten szerették a zsidó kultúrát. Beregovszkij egy unikális népzenei gyűjteményt hozott létre. De életében egyetlen kötetet sikerült kiadni, amelyben az 1905-ben gyűjtött zsidó munkás és forradalmi dalok voltak. Munkája értékét csak halála után ismerték el.

Fefer - költő, publicista, verseit a zsidó gyerekek iskolában tanulták. 1934 óta a Szovjet Írók Szövetségének tagja, majd a Zsidó Antifasiszta Bizottság elnökségének tagja.

Az 1938-ban megjelent népdal-kötettel Beregovszkij etnográfusként és Fefer költő-publicistaként a szovjethatalom a zsidók életét jótékonyan megváltoztató hatását ábrázolták. Kényszer alatt, mint Beregovszkij, de meggyőződésből is, mint Fefer. Hogy ez csak a hatalom legitimáló eszköze volt, a szerzők sorsa igazolta.

Hrotkó Larissza

Memorial place of the Nova Festival

Ma kezdődik a Sziget, ami a '90-es évek óta meghatározó élmény immár több egymást követő generációnak is. Az ilyesfajta fesztiválok esszenciálisan reprezentálják mindazon dolgokat, amelyek a nyugati világot kiemelik más kultúrákból. Tulajdonképpen már az ókori görögök óta, de Woodstock óta egészen biztosan, ezek a szabadság, a szabadosság, a szabad szerelem, a kreativitás, az innováció ünnepnapjai. Ahol a munkás hétköznapokat dekadens hedonizmussal kompenzálhatjuk. A közös öröm tulajdonképpen a civilizációs túlélésünk záloga. Nem is tetszik ez mindenkinek. Az öngyűlöelő bigottjainknak (lásd olimpia megnyitója), de még inkább a Nyugat esküdt ellenségeinek örökké céltábláján vannak a fesztiváljaink, ahol merünk nem konvencionálisak és szabálykövetők lenni. Ez maga a bűn! A bűnt pedig akár további bűnök árán is legitim üldözni szerintük. Ez történt október 7-én a Nova Fesztiválon. Re'im Kibuc közelében, az Isten háta mögött a pusztában, bőven napfelkelte után is dübörgött a techno, ami tulajdonképpen a szív ritmusára épülő, egészen ősi zenei alapok modern reinkarnációja. Arra van, hogy elrövell - ha kell, a ritmustól, ha kell hozzá, akkor valami más tudatmódosítóval ötvözve, átlényegülj. Ez történt a Nova Fesztiválon is, 6.30-ig. Akkor megszólaltak a szirénák, amelyek a közeli Gázai övezet miatt valós veszélyt jeleztek. Aki tehetett, bunkerekbe préselődött, mások a földre vetették magukat, ahogy arra óvodás koruk óta trenirozták ö-

ket. Október 7-én reggel a szirénák szokatlanul sokáig szóltak, kisvártatva pedig motoros paplanernyősök jelentek meg az égen, majd nyomukban fegyveresekkel roskadásig tömött pick up-ok tűntek fel. Itt már egészen bizonyosan kitört a pánik. Futott, ki merre látott, mert a fesztivál helyszínén, ami egy szigorú rendben ültetett fiatal eukaliptuszerdő volt, lényegében esélytelen volt búvóhelyet találni. Maradtak a sátrak, kukák, konténerek, *Toi-Toi* wc-k és nagyjából ennyi. Aki tehetett, az autója felé rohant és reflexből a közeli főút felé kanyarodott. Az utat azonban több ponton is a Hamasz terroristái ellenőrizték. Tulajdonképpen agyaggalamb-lövészetet tartottak, nem sok esélyt hagyva a menekülésre. Jobban jártak, akik autójukkal az ismeretlen földutakon, a szántóföldek felé vették az irányt, itt nagyobb esélye volt annak, hogy nem futnak bele a Hamasz szabadsapataiba. De ez sem volt garancia a túlélésre. Igaz, volt olyan hős, aki hatszor fordult, hogy mentse a barátait, a hetedik körnél végeztek vele. Talán azok jártak a legjobban, akik az erdős, bokros mesgyékben kerestek búvóhelyet és ezek mentén próbáltak védettebb helyre jutni. Ez sem sikerült mindenkinek, mert szabályosan vadásztak rájuk, még hetekkel később is találtak halottakat a mezőkön. Akik az út széli óvóhelyekben látták a biztonságot, azokat több hullámban gránátokkal támadták. Könnyű célpontot jelentettek a kis helyre tömörült emberek. Kétségtelenül azok túlélési esélye volt a leg-

kisebb, akik a fesztivál helyszínén ragadtak. Itt aztán nem egyszerűen szabályos kivégzések zajlottak - a hely, ahol néhány perccel azelőtt még békés fiatalok önfeledten szórakoztak, pillanatok alatt földi pokollá változott. A terroristák nőket és férfiakat erőszakoltak meg. Volt, akit kikötözték és csoportosan gyaláztak meg. Aztán vagy megölték, vagy Gázába hurcolták. Döntse el mindenki, melyik a jobb... Mind ez pár órán át tartott Re'im Kibuc környékén. 364 civil és szolgálaton kívüli katonát öltek meg a Nova fesztiválon, többeket megsebesítettek és legalább 37 túszt hurcoltak Gázába, akiknek egy része talán még életben van. De mindenképpen várják haza. A Nova Fesztivál helyszíne ma spontán emlékhely, ahol az áldozatok életnagyságú portréi néznek vissza rád. Épp olyan fiatalok, mint akik a ma kezdődő Sziget fesztiválon fogják ünnepelni a szabadságot, a szabadosságot, a szabad szerelmet, a kreativitást. Épp Izraelben jártam, mikor a Nova túlélői Tel-Avivban koncerttel emlékeztek a történetekre. Hatalmas tömeg jött össze, akik azt skandálták, hogy „We will never stop dancing!” „Soha nem hagyjuk abba a táncot!”. A ma kezdődő Szigeten kicsit a Nova Fesztivál áldozatairól is táncolhattok. Élvezzétek ki a lehetőséget, mert ez a mi szabadságunk! Szóval „Kezdjétek el élni, hogy ne kelljen félni.”

Nagy Ákos

(Forrás: izraelinfo.com)

A BUDAI MICVE KLUB szeptemberi programja

Szeptember 18.
(szerda)

19.00 órakor KLEZMERÉSZ KONCERT JANICSÁK VECÁVAL ÉS NÓGRÁDI GERGELLYEL a Zsidó Kulturális Fesztivál keretein belül a Frankel Leó úti zsinagógában.
JEGYÁRAK: 4 600.- Ft. Helyfoglalás érkezési sorrendben. Bővebb információk és jegyvásárlás: zsidokulturalisfesztival.hu

Előzetes

Október 02.
(szerda)

18.00 órakor EREV ROS HASANA a VÁROSMAJORI SZABADTÉRI SZÍNPADON.
Regisztráció: www.frankel.hu

Állandó programjaink

Csütörtökönként

18.00 órától FRANKEL BARÁTI KÖR. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Frankel ifjúsági programok

Szombatköszöntő foglalkozás

Minden péntek este 3-8 éveseknek az Istentisztelet ideje alatt.
Kis tanulás, sok játék, tánc, gyertyagyújtás, kalács áldás, beszélgetés.

BBYO - a zsidó tinédzserek közössége

Minden szombat este 8-18 éveseknek.
Befogadó közösség, új barátok, nemzetközi találkozók, zsidó értékek és hagyományok, táborok, micve projectek, havdala.

www.bbyo.hu - linda@bbyo.hu - Insta: @BBYOHUN

FRANKEL ZSINAGÓGA

A Frankel zsinagóga el - és befogadó, családias közössége várja új tagjait!
Sábátok és kidusok, ünnepi Istentiszteletek, ünnepségek, kulturális programok, bár és bár micvák, esküvők, megemlékezések.
Dr. Verő Tamás rabbi: rabbi@frankel.hu
www.frankel.hu

Budai Sáfár

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
Elnök: Tordai Péter • Rabbi: Dr. Verő Tamás • Klubvezető: Arató Judit
Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Iroda: Sárosi Éva • Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig • Telefon: 326-1445
Internet: www.frankel.hu • E-mail: info@frankel.hu
Nyomdai előkészítés: Katisch • Nyomda: Gléda Kft.
Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány, MAZSÖK, Dohány utcai Zsinagógáért Alapítvány